

BİR EFSANE SENDİKACI: CENAN BIÇAKÇI VE ASİS

10 Mayıs 2021

Yıldırım Koç

Neredeyse 50 yıldır sendikalar ve sendikacılarla ilişkim var. Herhalde binlerce konfederasyon, sendika ve sendika şubesi yöneticisi ve işyeri sendika temsilcisi tanıdım. Bu kişiler arasında unutamadığım sendikacılardan biri, Cenan Bıçakçı'dır. Cenan Ağabey ile 1974 yılında, bizim Tüm İktisatçılar Birliği'ni (TİB) kurduğumuzda tanıştık. TİB olarak Cenan Bıçakçı'nın genel başkanlığını yaptığı Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası ASİS ile bir süre işbirliği de yaptık. 1995 yılında ölümüne kadar da (çok sık olmasa da) ilişkimiz sürdü. Cenan Ağabey ile 18.3.1989 günü, o zamanlar sahip olduğu Oluşum Sanatevi'nde uzun bir sözlü tarih çalışması yaptım ve kaydettim. Bu arada, "sen saklarsın" diyerek, yaşamında önemli dönüm noktalarını kaydettiği bir kağıdı da verdi.

Sendikacılık tarihi yalnızca sendikaların ne zaman kurulduğu, nerelerde örgütlendiği, nasıl toplu sözleşme yaptığı, grev ve eylemleri değildir. Sendikacılık tarihinin en önemli unsurlarından biri de, bu hareketi yönetenlerin yaşam öyküleridir. 1980'li yılların ikinci yarısında merkezi Hollanda'da bulunan Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'nün (IISH) Türkiye temsilcisiydim. Bu Enstitü'nün başında Erik Fischer isminde çok nitelikli bir iktisat tarihi profesörü vardı. 12 Eylül sonrasında yurtdışına giden TİP'li Orhan Silier'in girişimiyle Enstitü'de bir Türkiye bölümü kurmuşlardı. Bu bölümün çalışmalarının bir parçası olarak da Türkiye'de 100'e yakın eski sendikacıyla sözlü tarih çalışması yaptım. Bu çalışmalarını ilk önceleri bir teybe kaydediyorduk. Daha sonra bir kamera gönderdiler ve görüşmeleri videoya kaydettik. Kaydettiğimiz videolardan iki kopya daha çıkarttım. Asıl kayıt Hollanda'daki Enstitü'ye gönderilirken, diğer iki kopyanın birini görüştüğümüz kişiye verdim, birini de ben sakladım. Cenan Ağabey ile yaptığımız görüşme bu projenin bir parçasıydı. Bu görüşmelerin Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihi açısından çok yararlı olduğunu düşünüyorum. 1992 yılında Enstitü temsilciliğini bıraktıktan sonra da bu sözlü tarih çalışmalarını sürdürdüm. Bu görüşmelerden gerçekten çok yararlandığımı vurgulamak istiyorum. Eski sendikacılardan dinlediklerimle okuyarak öğrendiklerim birbirini tamamladı.

Zaman zaman bu görüşmelerin özetlerini aktaracağım.

CENAN BIÇAKÇI'NIN ASİS ÖNCESİ YAŞAMI

Cenan Bıçakçı 1933 yılında Adana'da doğdu. Orman İşletmesi'nde çalışan bir memurun oğluydu. 1953 yılında Elazığ Sanat Enstitüsü torna tesviye bölümünü bitirdi. İlk olarak orman yol inşaatlarında çalıştı. Daha sonra Elazığ'da Karayolları Bölge Müdürlüğü'nde muvakkat işçi oldu. Ardından İstanbul'a

gitti, gazetecilik eğitimi görmeye başladı. Bu ara Pınar Matbaası'nda dizgici ve yönetici olarak çalıştı. Bu dönemde sendikal çalışma içinde değildi. Daha sonra da Adana'ya döndü.

Bıçakçı Adana'da o tarihlerde yeni kurulan Türkiye İşçi Partisi'ne, TİP'e girdi. İl gençlik kolu başkanı oldu. Bu arada da İncirlik Hava Meydanı'nda çalışmaya başladı. 1961 yılında İncirlik Hava Alanı Sendikası'nın başkanı seçildi. Bu sendikada başarılı çalışmalar yaptı. 1966 yılında ise ünlü Fukara Tahir'in (Tahir Öztürk) Yapı-İş Sendikası'nın Güney Bölge Baştemsilcisi olarak atandı. Yapı-İş Sendikası, DİSK'in kurulması öncesinde bu sürece olumlu bakmasına karşın, kuruluş sonrasında DİSK'e üye olmayınca, Bıçakçı buradan ayrıldı. 25 Nisan 1967 günü ise DİSK Güney Bölgesi Temsilcisi olarak atandı. Ancak 2 Ağustos 1967 günü, "görülen lüzum üzerine" bu görevinden alındı.

Bıçakçı 1968 yılında İstanbul'a taşındı. DİSK'e bağlı Türkiye Gıda-İş'in örgütlenmesinde ve grev komitelerinde çalıştı. 1969 yılında ise Ankara'ya taşındı. Bu dönemde Türkkuşu'nda sendika kurma çalışmaları vardı. Önce Türkiye Ulaştırma İşçileri Sendikası (TULSEN) kuruldu. Ancak mahkeme bu sendikanın işkolunu değiştirince, sendikanın adı da Büro İşçileri Sendikası (BİSEN) olarak değiştirildi. Bıçakçı BİSEN'de ücretli olarak çalıştı. Bu arada TÜBİTAK'ta bir grev yapıldı. Bıçakçı bu grevde grev komitesini yönetti.

CENAN BIÇAKÇI ASİS YÖNETİMİNDE

Cenan Bıçakçı denildiğinde derhal akla gelen Sendika, ASİS'tir. Daha doğrusu, ASİS dendiğinde de benim aklıma önce Cenan Ağabey gelir.

ASİS (Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası) 1973 yılında Tepe Mobilya işyerinde çalışan 9 işçi tarafından Ankara'da kuruldu. Ancak bu sürece önderlik eden, ASİS'e damgasını vuran kişi, Cenan Bıçakçı'ydı. Cenan Bıçakçı ASİS'in 1974 yılındaki birinci genel kurulunda Sendika Genel Başkanlığı'na seçildi.

Bıçakçı, Tepe Mobilya, Domsan, Kartal Kaplama, Sunta ve Elka fabrikalarında, toplu sözleşme taslağını işçilerin hazırladığı ve toplu sözleşme görüşmesine tüm işçilerin girdiği farklı bir yöntem izledi.

1974 yılında Ankara Siteler'deki Domsan işyerindeki toplu sözleşme görüşmesine beni de götürmüştü. Toplu sözleşme masasının bir tarafında sendika ve işçi temsilcileri, diğer tarafta işveren temsilcileri oturuyordu. İşyerindeki tüm işçiler salondaydı. Her maddenin görüşülmesi sırasında, isteyen işçi söz alıyor ve görüşlerini açıklayabiliyordu. Sendika tarafı bir maddeyi kabul etmeden önce işçilerin onayını alıyordu. Türkiye'de benzeri olmayan bu yöntem ciddi engellerle karşılaştı. Tepe Mobilya'da 8 ay grev yapıldı. Ankara'da Ulusoy Mobilya işyerinde 108 gün, İstanbul'da Elka'da 850 işçiyle 8 ay grev yapıldı.

ASİS 1974 yılı Eylül ayında DİSK'e üye oldu.

ELKA GREVİ

ASİS İstanbul'da Pendik bölgesindeki Elka Fabrikası'nda örgütlendi, yetki aldı. ASİS, diğer işyerlerinde uyguladığı toplu pazarlık yöntemini bu işletmede de gündeme getirdi. Ancak işveren bu yöntemi kabul etmedi. İşveren işyerinde grev oylaması yapılmasını sağladı. Grev oylamasında grev lehinde bir sonuç çıktı. ASİS, işverenin bu yöntemi benimsememesi üzerine, 22 Kasım 1975 günü 8 ay sürecek bir grevi başlattı. Grevin tek nedeni, işverenin ASİS'in toplu pazarlık yöntemini reddetmesiydi. İşyerinde 1100 işçi çalışıyordu. Grev 850 işçiyle sürdürüldü.

ASİS, 13 Kasım 1975 günü DİSK'e gönderdiği yazıda, Elka'daki grev kararını bildirdi ve 1100 işçinin toplu pazarlık sürecine fiilen katılmasını, "işçinin fiilen yönetime katılması ve varlığını işverenlere karşı somutlaması" olarak nitelendirdi.

DİSK Yürütme Kurulu ise tümüyle farklı bir çizgiyi savundu. DİSK'in ASİS'e yazdığı yazıda şöyle dendi:

"Sözleşmenin hazırlanması sırasında işçiler söz ve karar sahibi olmalı, müzakere heyetinin içine işçilerin temsilcisi dahil edilmeli, müzakereler sonucunda anlaşma olmayan konular hakkında işçilerin

görüş ve kararları alınmalı ve en sonunda toplu sözleşmenin imzalanması veyahut greve gidilmesi hususunda işçiler karar vermelidir." ("Elka Grevi Üzerine," **DİSK Dergisi**, Mart 1976, s.16)

DİSK Yürütme Kurulu, anlayış farklılıkları nedeniyle, DİSK üyesi ASİS Sendikasına grev yardımı yapılmasının mümkün olmadığına karar verdi ve ASİS'in toplu pazarlık politikasının "DİSK'in temel ilkesinin doğru yorumu doğrultusunda değiştirilmesini önerdi." DİSK'e bağlı Sendikaların Genel Başkanlarından oluşan DİSK Başkanlar Konseyi de bu konuda DİSK Yürütme Kurulu'nun görüşünü benimsedi.

Bu dönemde çeşitli sosyalist ve komünist hareket ve partiler Elka grevi ile dayanışma kampanyaları açtılar ve grev yerinde propaganda yapmaya başladılar. Cenan Bıçakçı bu konudaki anlayışlarını şöyle anlatıyordu: "ASİS grevleri, işçi sınıfından yana olduğunu söyleyen her kişi, grup ya da örgüte açıktı. Bunların her zaman, işçilerle söyleşme, tartışma olanakları vardı."

DİSK Yürütme Kurulu bu gelişmeden de rahatsız oldu. 31 Ocak 1976 günlü Yürütme Kurulu toplantısında, Elka grevinin yürütümünün ASİS'ten istenmesi kararlaştırıldı. ASİS Sendikası istenen yetki belgesini verdi. Bunun üzerine, DİSK Yürütme Kurulu'nun 23 Şubat 1976 günlü kararıyla Elka Grevine DİSK el koydu ve grevin yürütümünü Maden İş Sendikası'na devretti.

DİSK 28 Şubat 1976 günü Elka grevcileriyle dayanışma için bir miting düzenledi. Bu mitinge Maden İş'in işyerlerinden de 3 bin dolayında işçi katıldı. Maden İş Genel Sekreteri Mehmet Ertürk'ün mitingde yaptığı konuşmanın bazı bölümleri şöyledir:

"Bugüne kadar burada bu grev DİSK ilkeleri ve DİSK prensipleri içerisinde yürütülmemiştir, açıkça söylüyorum. Buraya kurulan barakada işçilere DİSK'e nasıl küfür edilir, o öğretilmiştir. Babasından harçlık alarak yaşamını sürdüren, yani işveren nasıl işçileri sömürüyorsa, babasını sömürerek devrimcilik yapanlar işçilerin lideri olmak istemektedirler. İşçiler ölmüş müdür, işçiler kendileri liderdir, kendi mücadelelerini kendileri sürdüreceklerdir, ve bunda kararlıyız." (**DİSK Ajansı**, 2.3.1976, s.1 (Çoğaltma))

Grevin 100. günü greve DİSK'in el koymasının ardından, 22 Kasım 1975 gününden beri para alamamış olan grevci işçilere DİSK tarafından brüt aylıklarının yarısı kadar bir grev yardımı dağıtıldı. Maden-İş'in yönettiği grev başarılı olmadı.

Cenan Bıçakçı, yaptığımız görüşmede bu süreci şöyle anlattı: "Bir cuntacı kafayla, ELKA grevine el koydular ve grevin sonunu berbat ettiler. Biz orada, on iki saatten iki vardiya ve eğitimiyle dosdoğru, insan ilişkisiyle sınımsız, her işçinin sorumluluk duygusu içerisinde ve çok gönülden yürüttüğümüz o sıcak havayı dağıttılar ve el koyar koymaz, sonradan 12 Eylül'ün yaptığı gibi, 'nöbetçiler dışında kimsenin kalmamasına gerek yoktur, bütün işçi arkadaşlar dağılsın' dediler. El konmasından sonra bir gün Mehmet Ali Aybar'la İstanbul'dan Ankara'ya geçiyoruz bir arabayla. 'Grev yerine bir uğrayalım mı hocam' dedim. Uğradık ve ikimiz hüngür hüngür ağlamaya başladık. Bir tek nöbetçiler var ve elini arkasına koymuş Maden İş'ten görevli bir adam yürüyor, eski grevci nöbetçiler onun yanında ve 'nerede bizim eski grevimiz' dediler. İnsanın o dinamizmi o şevkli katkının bu hale getirilişi karşısında pek öyle duyarsız kalabileceğini zannetmiyorum. Ve bir sonuç alınamadı. 'Kapatıyor işveren ne yapalım' dediler, kapatmasına izin verildi."

ASİS, 1976 DGM Direnişi sırasında direniş yaptıkları gerekçesiyle Kartal Sunta'da işten çıkarılan işçilerin yeni bir direnişle geri aldırılmasını sağladı.

Cenan Bıçakçı'nın 1975-1977 döneminde DİSK Yönetimi ile ciddi sorunları oldu. Örneğin, DİSK üyesi ASİS varken, DİSK İzmir Bölge Temsilcisi'nin teşvikiyle kurulan bağımsız Ağaç-Sen, DİSK Yönetiminin desteğiyle örgütlenmeye gitmişti. DİSK'in 22-26.12.1977 günleri toplanan 6. Genel Kurulunda DİSK Yönetimi değişti ve Cenan Bıçakçı DİSK Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi.

ASİS tüzüğü'nün 46. maddesine göre, merkez yürütme kurulu üyeleri ile şube başkanlık kurulu üyeleri üst üste ancak 2 olağan genel kurulda aday olabiliyorlardı. Cenan Bıçakçı, bu nedenle, 10.6.1979 günü ASİS Genel Başkanlığı görevini bıraktı ve tüm ağırlığını sosyalizm mücadelesine verdi.

Cenan Bıçakçı'yı 6 Eylül 1995 günü kaybettik. Saygıyla anıyorum.